

*Menyhárt Ádám**

A tévedés lényegességéről

1. Bevezetés

A 2013. évi V. törvénnyel elfogadott és kihirdetett új Polgári Törvénykönyvünkkel a kodifikátorok újraszabályozták a korábbi, 1959. évi IV-es Ptk.-nak a tévedésre vonatkozó kötelmi jogi szabályait. A különbség a két törvényszöveg-rész között nem látványos és feltűnő, azonban mégis lényeges. Miben változtatott a korábbi jogszabályi rendelkezéseken a jogalkotó?

A változások trichotomikus alakot öltenek:

- A jogalkotó definiálja a lényeges tévedés fogalmát, amely a korábbi Ptk.-ban *expressis verbis* nem szerepelt (a tévedés lényegessége).
- Az új Ptk. kizárja a tévedés alapján történő megtámadását a szerződésnek akkor, amikor a tévedést a fél felismerhette, vagy a tévedés kockázatát vállalta. Korábbi Polgári Törvénykönyvünk ilyen kizáró klauzulát nem ismert (tévedés és felróhatóság).
- A jogban való tévedésre való hivatkozás lehetősége megszűnt, az új Ptk. alapján erre immáron nincs lehetőség.

Jelen tanulmányom során azt a kérdést vizsgálom meg, hogy vajon a tévedés lényegessége kapcsán helyes-e az új szabályozás, összevetve azt a korábbiakkal (első Polgári Törvénykönyv Tervezetek, Magánjogi Törvényjavaslat) és egybevetve a nagy európai polgári jogi kódexek (BGB, ABGB, ZGB) rendelkezéseivel, illetve az európai uniós szabályozási törekvésekkel (UNIDROIT, PICC, PECL, DCFR).

* Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

2. Jogtörténeti visszatekintés

A tévedés csak akkor eredményezheti a szerződések érvénytelenségét, ha az lényeges: ez egy olyan axióma, amely évszázadok óta az egyes jogrendszerekben egyértelmű elismerést nyert. Ennek nyilvánvaló oka az a tény, hogy a szerződések érvényessége szempontjából nem minden tévedés releváns, ellenkező esetben a *pacta sunt servanda* elve nem érvényesülhetne és a forgalmi élet megbénulna.

A tévedés lényegességét a római jogászok nem definiálták általánosságban, hanem esetről esetre ítélték meg és bírálták el, hogy a tévedés eredményezi-e a konszenzus hiányát és ezáltal az ügylet létre nem jöttét, illetve érvénytelenségét, vagy sem.¹ Amennyiben a tévedésnek disszenszus az eredménye, akkor az nyilvánvalóan lényeges.

A magyar nyelvű² római jogi tankönyvek a tévedés római jogi tárgyalása kapcsán kifejtik azt az egyébként a pandektista jogtudomány által kifejlesztett és továbbadott nézetet,³ hogy a római jogi tévedésnek lényegesnek (*iustus* vagy *essentialis*) kell lennie.

Ezek a megállapítások Magyarországon a pandektista befolyáson túl feltehetően az olasz tankönyvi irodalom⁴ hatására alakultak ki, ahol az *error*-hoz szintén hozzáteszik annak lényegességét. Nem véletlen, hogy sem a témával kifejezetten foglalkozó római jogi monográfiák,⁵ sem pedig a német ajkú római jogi tankönyvek⁶ nem említik külön a tévedés lényegességét mint *conditio sine qua-nont*.

A tévedés kapcsán ugyanis megállapítható, hogy akkor volt lényeges és figyelembe veendő az *error* az egyes tényállásokban, amennyiben azt az adott esetben annak minősítette a római jog. Általános, alapelvi szintű megfogalma-

¹ A római jog alapján ugyanis nem volt egyértelmű az sem, hogy a szerződés létre nem jöttéről (*non esse*) vagy érvénytelenségéről (*non valet*) beszélünk a tévedés (illetve az egyéb más érvénytelenségi okok) kapcsán.

² Vö. FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*. Harmadik, átdolgozott, bővített kiadás. Budapest, 1998, 470–471.; BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: *Római jog*. Tizedik kiadás. Budapest, 1995, 394.; BENEDEK FERENC: *Római magánjog. Dologi és kötetmi jog*. 2., változatlan kiadás. Pécs, 1995, 145–146.; MARTON GÉZA: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Intézmények*. 4., változatlan kiadás. Budapest, 1963, 75.

³ A pandekta-jogtudományban először GUNDLING volt az, aki leszögezte, hogy a tévedésnek a tévedő fél számára felmenthetőnek kell lennie.

⁴ Vö. BIONDI, B.: *Istituzioni di diritto romano*. Milano, 1965.

⁵ Vö. WOLF, JOSEPH GEORG: *Error im Römischen Vertragsrecht*. Köln–Graz, 1961.; WUNNER, SWEN ERIK: *Contractus – sein Wortgebrauch und Willensgehalt im klassischen Römischen Recht*. Köln–Graz, 1964.; WINKEL, LARENS C.: *Error iuris nocet: Rechtsirrtum als Problem der Rechtsordnung*. Zutphen (Holland), 1985.

⁶ Vö. KUNKEL, WOLFGANG: *Römisches Privatrecht, Aufgrund des Werkes von Paul Jörs in der 3. Auflage Bearbeitung von Wolfgang Kunkel*. 3. Auflage. Berlin–Göttingen–Heidelberg, 1949, 107–109.; KASER, MAX: *Das Römische Privatrecht – Erste Abschnitt, das Altrömische, das Vorklassische und Klassische Recht*. München, 1971, 206–211.

zás a tévedés lényegessége tekintetében tehát nem volt, hanem azt esetről esetre bírálták el a római jogtudósok.⁷

A glossátorok voltak először azok, akik szisztematizálták a tévedéssel foglalkozó jogeseteket, és azt vallották, hogy akkor lényeges a tévedés, ha az a másik szerződő fél személyére (*error in persona*), a szerződés tárgyára (*error in corpore*), a szerződéses tárgy lényegére (*error in substantia*), illetve magára az ügyletre (*error in negotio*) vonatkozik.⁸

A skolasztikus tévedés-tan alapján kialakult az az elmélet, hogy akkor lényeges a tévedés, ha az magának a jogügyletnek a lényeges alkotóelemére (*essentiale negotii*) irányul.⁹

A természetjogi irányzatok értelmében a tévedés akkor minősült lényegesnek, ha a tévedő felet tévedése befolyásolta a szerződés megkötésében. Amennyiben igen, tévedése lényeges volt, ha pedig nem, akkor lényegtelen.¹⁰

A tévedés kódexszintű szabályozásának első megjelenése 1756-ra, a Codex Maximilianeus Bavaricus megalkotására tehető. Kreittmayr volt a kódex fő szerzője, és teljesen más utat választott, mint amelyet később az ALR (1794) követett, ugyanis a bajor kódex szelleme szerint: „*error noceat erranti*”.¹¹ Ennek megfelelően a Codex Maximilianeus a 4. §-ban, az I. fejezet 25. §-ában a szerződéses tévedést akként szabályozta, hogy alapvetően a tévedés nem eredményezi a szerződés érvénytelenségét, és a felet köti az általa tévedésből tett nyilatkozata is.¹² A tévedés csak akkor lesz lényeges és ezáltal csak akkor válhat a szerződés érvénytelenné, ha az a tévedő féllel szerződő másik személytől ered, vagy a másik fél felróhatóan tud a fél tévedéséről.

Az ALR a szerződéses tévedést a grotiusi – pufendorfi természetjogi irányzatnak megfelelően szabályozta. Ez volt az első kódex, amely meghatározta – Pufendorf és C. Wolf nyomán – az akaratnyilatkozat fogalmát. A törvénykönyv a tévedés rendezése körében a klasszikus hármas felosztást követte, és a tévedési kategóriákat a jogügylet természete alapján osztályozta.¹³

Az ALR a tévedés lényegessége szempontjából objektív eligazítási pontokat nyújtott. Ezek szerint akkor lényeges a tévedés és ebből fakadóan érvénytelen (*ungültig*) az akaratnyilatkozat, ha a tévedés az alábbi körülmények valamelyikére vonatkozik:

⁷ Még akkor is igaznak tűnik ez a megállapítás, ha maga Paulus a D. 4.1.2-ben utal a tévedés lényegességére (*iustus*), amely azonban minden valószínűség szerint csak az adott tényállásra vonatkozott, és nem regulaszintű megállapítás volt.

⁸ Vö. OEBIKE, BURKHARD: *Wille und Erklärung beim Irrtum in der Dogmengeschichte der beiden letzten Jahrhunderte*. Dissertations. Westfalia, 1935, 5.

⁹ Lásd uo. 6.

¹⁰ Lásd uo. 7–11.

¹¹ Ennek a formulának az alapjait UNGER a Bibliára vezeti vissza (Jób Könyve 19, 4), melyet LUTHER a következőképpen fordított: „Ha tévedek, akkor magamnak tévedek.” („*Irre ich, so irre ich mir.*”), hivatkozik rájuk: HAUPT, PETER: *Die Entwicklung der Lehre vom Irrtum beim Rechtsgeschäft seit der Rezeption*. Weimar, 1941, 36., 1. láb. (Ahol a fordító nem lett külön feltüntetve, ott a magyar nyelvű fordítás a szerző munkája.)

¹² Lásd uo. 35–36.

¹³ A tévedéssel foglalkozó részek az ALR Általános Részében, az I. rész 1. fragmentumában található, az Akaratnyilatkozatok fejezet alatt (4. fejezet). Vö. OEBIKE: *i. m.* 20.

- a jogügylet lényeges elemére (75. § [4]),
- az akaratnyilatkozat fő tárgyára (75. §),
- a másik szerződő fél személyére, feltéve, ha a téves akaratnyilatkozatot tevő fél tévedése nélkül nyilatkozatát ebben a formában nem nyilvánította volna ki (76. §),
- a szerződő felek kifejezetten meghatározott tulajdonságaira vagy a szerződés tárgyaként szereplő dolog tulajdonságaira (77. §),
- a szerződő felek szokásos tulajdonságaira vagy a szerződés tárgyának rendszerinti tulajdonságára (81. §).¹⁴

A tévedés lényegességének megállapítása egy olyan eljárás keretében történik a kódex szelleme alapján, amely ötvözi a kazuisztikus és skolasztikus jegyeket, ugyanakkor az *error in persona* esetében egy szubjektív elbírálási szempont is az értékelés tárgykörébe kerül, konkrétan a szerződő fél akarata, amely az adott esetben a tévedőt a szerződés megkötésében befolyásolta. A római jog a lényegességet különösen aszerint bírálta el, hogy a tévedést milyen külső, megfogható momentummal lehet lényegesnek minősíteni, ezzel szemben az ALR a lényeges körülmények tekintetében a kereskedelmi forgalom által rendszerint lényegesnek minősített kritériumokból kiindulva ítélte meg a szerződés tévedéssel kapcsolatos érvényességét vagy esetlegesen érvénytelenségét.¹⁵

3. A tévedés lényegességének német, osztrák, svájci szabályozásáról

A tévedési teóriák harcának tetőpontjára datálhatók a Német Polgári Törvénykönyv (Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) megalkotásának kezdeti fázisai. Mint ismeretes,¹⁶ 1874-ben kezdődtek meg a teljes Német Birodalom területére megalkotandó kódex előkészítésének munkálatai, 1887-re jött létre a BGB első tervezete. Ez volt az az időszak, amikor a régebbi, korábban uralkodó Savigny- és Windscheid-féle tévedés-tan tartalmilag gyökeresen átalakult, ill. a nyilatkozati elméletek friss gondolatai a tudomány körébe szivárogtak.¹⁷

Az Első Szövegtervezetből¹⁸ kitűnik, hogy a 98. §-ban a Törvény-előkészítő Bizottság a tévedés alapesetét úgy szabályozta, hogy az akkor releváns, ha a

¹⁴ Hivatkozik rájuk: OEBIKE: *i. m.* 20.

¹⁵ Uo. 21.

¹⁶ Vö. LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, 1998, 69.

¹⁷ Vö. OEBIKE: *i. m.* 74.

¹⁸ *Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich* (1. Lesung, 1888.).

tévedő fél akarata és tényleges nyilatkozata között disszenzus van, és a valós tények ismeretében az akaratnyilatkozatát nem tette volna meg. A Bizottság kiegészítő szabályként a normaszövegbe iktatta az ősi, jól bevált lényeges tévedéskategóriákat: arra az esetre, ha kétséges, hogy a fél megtette volna a nyilatkozatát a valós tények ismeretében vagy sem, a jogalkotó *praesumptio iuris*-szal él, és azt feltételezi, hogy *error in negotio*, *error in corpore* és *error in persona*¹⁹ esetében a fél nyilatkozatát nem tette volna meg.

Az első szövegtervezettel szemben a 20. Német Jogászgyűlésen többen felemelték a szavukat, így többek között BÄHR,²⁰ Zitelmann²¹ és OTTO VON GIERKE.²² Ellenvetéseik az alábbiakban foglalhatók össze:²³

- A törvénytervezet több olyan kiforratlan pszichológiai kifejezést használ, amelyeket nem szerencsés – már csak jogbiztonsági okokból sem – egy normaszövegbe iktatni.²⁴
- A szövegtervezet túlságosan is a tévedő fél szubjektív megítélésére bízta annak a kérdését, hogy a tévedés lényeges volt-e, vagy sem. Az ellenzők rámutattak arra, hogy nem tanácsos csak és kizárólag a tévedő féltől függővé tenni²⁵ annak eldöntését, hogy a tévedés lényeges-e vagy sem, hanem egyértelmű, objektív kiindulási pont szükséges ahhoz, hogy ezt meg lehessen ítélni.
- Többen, kiváltképpen Otto von Gierke²⁶ ellenezte a kárkötelemnek a tévedés szabályai közé történő beépítését. Véleménye szerint a Törvény-előkészítő Bizottság tagjai nem vették figyelembe, hogy nem lehet célja a törvénynek a tévedő fél „megbüntetése”, hanem sokkal inkább a jóhiszemű, másik szerződő félnek a védelmét kellene előtérbe helyezni a szabályozás során.

A Bizottság elhatározta – elsősorban Gierkének köszönhetően –, hogy elsődlegesen a tévedő féllel szerződő másik fél érdekeit fogja a közeljövőben védelembe venni egy olyan kártérítési klauzula alkalmazásával, amely független a tévedő fél vétkességétől. (Ennek köszönhető az 1900. január 1-től hatályos BGB 122. §-a.)

¹⁹ A Törvény-előkészítő Bizottság elvetette a közönséges jogból táplálkozó azon eszmét, mely szerint van lényeges és lényegtelen tévedés, csakúgy, mint a tévedésnek az objektív alapokon nyugvó meghatározását, és azt, hogy adott esetben mi minősül tévedésnek, a tévedő fél szubjektumára bízta.

²⁰ BÄHR: *Kritische Vierteljahrschrift*, Band 30, 18.; hivatkozik rá: OEBIKE: *i. m.* 75., 75. láb.

²¹ Zitelmann, ERST: *Die Rechtsgeschäfte im Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich*. Band 2. Berlin, 1890, 10.; hivatkozik rá: OEBIKE: *i. m.* 75., 76. láb.

²² GIERKE, OTTO VON: *Der Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich*. Leipzig, 1889, 165.; hivatkozik rá: OEBIKE: *i. m.* 75., 77. láb.

²³ Vö. OEBIKE: *i. m.* 75–76.

²⁴ Például az akarat és a nyilatkozat egyezőségének hiánya.

²⁵ Ti. amennyiben a tévedő fél úgy nyilatkozik, hogy a valós tények ismeretében nem tette volna meg akaratnyilatkozatát, akkor a tévedés lényeges lesz, így ennek kérdése kizárólag a fél szubjektív megítélésén és nyilatkozatán alapul.

²⁶ GIERKE: *i. m.* 166.; hivatkozik rá: OEBIKE: *i. m.* 76., 82. láb.

A később felálló második Bizottság több szempontból is módosította az első Bizottságnak a tévedés körében kialakított elképzeléseit, amely korrekciók változatlan tartalommal kerültek be a BGB végleges normaszövegébe. A törvény-előkészítő bizottság a Második Szövegváltozatban felülemelkedett a tudomány által is erősen megosztott akarati és nyilatkozási teóriák közötti harcon, és a tévedés szabályait pusztán praktikus jogi elgondolások alapján dolgozta ki. A Második Törvény-előkészítő Bizottság megállapította, hogy az első javaslat 98. §-ának második mondata kiváltképp problematikus, egyrészt ugyanis a szerződés jogcímében (típusában), ill. a szerződés tárgyában való tévedés semmiképpen sem minősíthető csak kétség esetében lényegesnek, másrészt pedig a másik fél személyében való tévedésnek kétség esetében inkább lényegtelennek kellene minősülnie.²⁷

A BGB jelenleg is hatályos jogszabályi rendelkezésének értelmében a tévedés alapesetét a 119. § (1) bekezdése szabályozza, mely szerint a fél a szerződéses nyilatkozatát megtámadhatja, amennyiben az akaratnyilatkozatának megtételekor annak tartalmát illetően tévedésben volt (*Inhaltsirrtum*), vagy olyan tartalmú nyilatkozatot tett, amelyet egyáltalán nem kívánt megtenni (*Erklärungsirrtum*), feltéve, ha a valós tények ismeretében nyilatkozatát egyáltalán nem tette volna meg (*a tévedés lényegessége*).²⁸

A szerződés tárgyában, illetve a másik fél személyében való tévedés (*error in corpore*, illetve *error in persona*) csak akkor minősül lényeges tévedésnek, ha a forgalom (*Verkehr*) számára is annak minősülne.²⁹

Az osztrák *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (a továbbiakban: ABGB) a maga 1811-es kelezésével a legrégebbi, még hatályban lévő polgári törvénykönyv a német nyelvű jogterületen. Mint ismeretes, a kódex megszületését számos tervezet előzte meg, az első 1753-as indíttatású, az östervezet, az ún. *Urentwurf* – melynek atyja Martini – 1796-ban Galíciában hatályba is lépett, a végleges ABGB-szövegváltozat azonban már Franz von Zeiler vezérletével készült el, a törvényszöveg 1811. június 1-jén került kihirdetésre, míg 1812-től lépett hatályba.³⁰

Az ABGB-re a bécsi természetjogász, Martini nézetei erőteljesen hatottak. Az ALR-hez hasonlóan az ABGB is természetjogi szellemben született, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy míg az előbbi a wolfi természetjogi

²⁷ „[...] einerseits der Irrthum über die Geschäftsart und den Geschäftsgegenstand keineswegs nur im Zweifel als wesentlich anzusehend sei, andererseits der Irrthum über die Person des Gegners im Zweifel richtiger als unwesentlich gelten müsse.” Lásd *Protokolle der Kommission für die zweite Lesung des Entwurfs des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. ACHILLES – GEBBARD – SPAHN: *Aufträge des Reichsjustizamts*. Band I. 1897, 108.; hivatkozik rá és idézi: SÄCKER: *i. m.* 56.

²⁸ „§ 119 (Anfechtbarkeit wegen Irrtums) (1) *Wer bei der Angabe einer Willenserklärung über deren Inhalt im Irrtum war oder eine Erklärung dieses Inhalts überhaupt nicht abgeben wollte, kann die Erklärung anfechten, wenn anzunehmen ist, dass er sie bei Kenntnis der Sachlage und bei verständiger Würdigung des Falles nicht abgeben haben würde.*”

²⁹ „§ 119 (Anfechtbarkeit wegen Irrtums) (2) *Als Irrtum über den Inhalt der Erklärung gilt auch der Irrtum über solche Eigenschaften der Person oder der Sache, die im Verkehr als wesentlich angesehen werden.*”

³⁰ Az ABGB keletkezésének rövid történetét lásd LÁBADY: *i. m.* 61–63.

alapokon, addig utóbbi a kanti filozófia által is befolyásolt 19. század eleji természetjogi téziseken nyugodott. A kódex a tévedést nem az általános részben szabályozta, hanem elszórta, a dologi jogi, az öröklési jogi és a kötelmi jogi részekben.

Az ABGB eredeti normaszövege szerint a tévedés akkor releváns és ezáltal lényeges, ha az a szerződés fő tárgyára, illetve annak lényeges tulajdonságára vonatkozik.³¹

Az ABGB 1915 és 1917 között három erős novelláris változtatáson esett át, és a tévedésre vonatkozó szabályok is lényegesen megváltoztak. A kódex jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezései szerint a tévedés akkor lényeges, amennyiben az a szerződés tárgyára vagy annak valamelyik a felek által különösen jelentősnek tartott lényeges tulajdonságára vonatkozik.³²

Csak akkor eredményezi tehát a tévedés az osztrák jog szerint is a szerződés érvénytelenségét, ha az lényeges volt. A tévedés akkor lényeges, ha a fél tévedése nélkül az ügyletet egyáltalán nem kötötte volna meg. Utóbbi szabályt szinte szó szerint tartalmazza az ABGB 873. §-a,³³ amely ugyan a személyben való tévedés kapcsán rendezi ezen kérdést, de ez a jogtudomány³⁴ és a bírói joggyakorlat³⁵ értelmében kiterjesztést nyert a tévedés valamennyi esetére is.

A szerződés lényegességének megítéléséhez elsősorban a fél hipotetikus akaratából kell kiindulni, amennyiben ez nem állapítható meg, akkor az ABGB 914. §-ban felállított értelmezési alapelv szerint kell felfedni, hogy mi lehetett a fél valós akarata a szerint, ahogyan egy átlagos személy a forgalomban kötötte volna meg az ügyletet.³⁶

Az európai nagy kódexek közül egyedülként az ABGB határozza meg, hogy mikor lényegtelen a tévedés. Az ABGB 872. § értelmében a mellékkörülményben való tévedés lényegtelen lesz, ha a felek a szerződés fő tárgyát továbbra is akarják, és a mellékkörülmény nem tekintették lényegesnek.

³¹ ABGB § 871: „Wenn ein Theil von dem anderen Theile durch falsche Angaben irreführt worden, und der Irrthum die Hauptsache oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erklärt worden; so entsteht für den Irreführten keine Verbindlichkeit.”

³² ABGB § 871. (1) „War ein Teil über den Inhalt der von ihm abgegebenen oder dem anderen zugegangenen Erklärung in einem Irrtum befangen, der die Hauptsache oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erklärt wurde, so entsteht für ihn keine Verbindlichkeit, falls der Irrtum durch den anderen veranlasst war, oder diesem aus den Umständen offenbar auffallen musste oder noch rechtzeitig aufgeklärt wurde.”

³³ ABGB § 873. „Ebendiese Grundsätze sind auch auf den Irrtum in der Person desjenigen, welchem ein Versprechen gemacht worden ist, anzuwenden; insofern ohne den Irrtum der Vertrag entweder gar nicht, oder doch nicht auf solche Art errichtet worden wäre.”

³⁴ Vö.: KOZIOL, HELMUT – WELSER, RUDOLF: *Grundriß des bürgerlichen Rechts*. Band I. Allgemeiner Teil und Schuldrecht, Neunte, neu bearbeitete Auflage. Wien, 1992, 126.

³⁵ OGH in JBl 1981, 425; HS VI/3; SZ 43/123; SZ 53/13; SZ 53/108; SZ 55/2; JBl 1990, 321. Hivatkozik rájuk: KOZIOL–WELSER: *i. m.* 126., 34. láb., ill. *ABGB Praxiskommentar*, 47.

³⁶ Lásd *ABGB Praxiskommentar*, 47.

Mint az köztudomású, a svájci polgári jog alapvetően két nagy kódexen nyugszik, amelyek egymást kölcsönösen kiegészítik, úgy, mint az eredetileg 1881-ben kiadott és 1911-ben alapvetően átdolgozott svájci Kötelmi Jogi Törvény (*Obligationenrecht* – OR), ill. az 1907-ből származó svájci Polgári Törvénykönyv (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch* – ZGB).³⁷ A svájci OR szerint a tévedés az alábbi esetekben lényeges:

- ha a tévedő egy másik szerződést kívánt kötni, mint amit a beleegyező nyilatkozatával ténylegesen megkötött;
- ha a tévedő fél akarata egy másik dologra vagy egy másik személyre irányult, ellentétben azzal, amit nyilatkozott, a személyben való tévedés azonban csak akkor lényeges, ha a szerződést egy meghatározott személlyel kívánta megkötöni;
- ha a tévedő fél egy szolgáltatással szemben jelentősen nagyobb kötelezettséget vállal vagy lényegesen kisebb mértékű ellenszolgáltatást kér az általa vállalt szolgáltatásért, mint amely a tényleges akarata volt;
- ha a tévedés egy olyan meghatározott tényállásra vonatkozik, amelyet a tévedő fél a *Treu und Glauben* elve alapján a kereskedelmi forgalomban a szerződés lényeges elemének tartott.

Amennyiben a tévedés a szerződés megkötésének indokára vonatkozik, akkor az nem lényeges.

A pusztán számítási hiba a szerződés érvénytelenségét nem eredményezi, de annak módosítására ad lehetőséget.³⁸

A fő klasszifikációs elve a svájci jognak a szerződéses tévedés körében az, hogy a tévedés lényeges vagy lényegtelen volt-e vagy sem,³⁹ ha igen, az jogilag releváns, ha nem, akkor pedig a szerződés érvényességét nem érinti.⁴⁰

³⁷ A ZGB-nek a tévedésre vonatkozó rendelkezései témánk szempontjából irrelevánsak, ugyanis azok részben az öröklési jogba tartozók (különösen lásd ZGB 469, 519 §§), amely a ZGB 3. része, részben pedig a családi jogban (vö. ZGB 124. §) bírnak jelentőséggel, ami a ZGB 2. része.

³⁸ OR Art. 24 *„Der Irrtum ist namentlich in folgenden Fällen ein wesentlicher:*

1. wenn der Irrtende einen anderen Vertrag eingehen wollte, als denjenigen, für den er seine Zustimmung erklärt hat;

2. wenn der Wille des Irrtenden auf eine andere Sache, oder, wo der Vertrag mit Rücksicht auf eine bestimmte Person abgeschlossen wurde, auf eine andere Person gerichtet war, als er erklärt hat;

3. wenn der Irrtende eine Leistung von erheblich grösserem Umfange versprochen hat oder eine Gegenleistung von erheblich geringerem Umfange sich hat versprechen lassen, als es sein Wille war.

4. wenn der Irrtum einen bestimmten Sachverhalt betraf, der vom Irrtenden nach Treu und Glauben im Geschäftsverkehr als eine notwendige Grundlage des Vertrages betrachtet wurde.

Bezieht sich dagegen der Irrtum nur auf den Beweggrund zum Vertragsabschluss, so ist er nicht wesentlich.

Blosse Rechnungsfehler hindert die Verbindlichkeit des Vertrages nicht, sind aber zu berichtigen.”

³⁹ GUHL szerint arra vonatkozóan, hogy a tévedés mikor minősül lényegesnek, nincsen – sem jogszabályi, sem jogirodalmi – általános érvényű meghatározás, azt az adott

A Kódex 23. §-a egyértelműen lerögzíti, hogy csak abban az esetben hat ki a tévedés a szerződés érvényességére, amennyiben az lényeges, a 24. § pedig 1., 2. és 3. pontjában megjelöli, hogy mely eseteket minősít különösen lényeges tévedésnek. Ez alapján megállapítható, hogy a hármas, tradicionális klasszifikáció, mely szerint az ügyletben való tévedés (*error in negotio*), a szerződés tárgyában való tévedés (*error in corpore*) és a másik szerződő fél személyében való tévedés (*error in persona*) mellett a törvény szabályozza a 3. pont alatt a mértékben való tévedést (*error in quantitate*) is. Ugyanakkor a 24. § kizárja a tévedés lényegessége köréből azon eseteket, amikor pusztán számítási, számolási hiba merül fel a szerződés értelmezése kapcsán, ill. alapeset szerint lényegtelennek minősíti az indokban való tévedést.

Mindezekon felül a 24. § (4) bekezdése tartalmaz egy speciális tévedéskategóriát, amely a jogtudományban⁴¹ „*Grundlagenirrtum*”⁴² néven vált ismertté.

A tévedés normaszövegének elemzése során a svájci jogirodalom nem volt egységes a tekintetben, hogy a Kódex miként definiálja a lényeges tévedés fogalmát. Jaton⁴³ arra az álláspontra helyezkedett,⁴⁴ hogy igazából a 24. § (4) bekezdése tartalmazza a lényeges tévedés valós definícióját.

Ez a felfogás azonban nyilvánvalóan helytelen,⁴⁵ ugyanis maga a Kódex fogalmaz úgy a 24. § kezdetén, hogy a tévedés *különösképpen* lényeges az 1-4. bekezdésekben meghatározott esetekben, azaz a jogalkotó csak egy exemplifikatív felsorolást tesz, anélkül, hogy kimerítené az összes lényeges tévedéset, amely nyilvánvalóan nem is lenne lehetséges. LICHTI szerint⁴⁶ a 24. § (1)–(3) bekezdéseiben említett lényeges tévedési kategóriák a legtipikusabbak, ezért a jogalkotó ezeket vette alapesetként a tévedés lényegessége szempontjából, míg a (4) bekezdésben meghatározott *Grundlagenirrtum* megnyitja a

ügyben eljáró bíró dönti el esetről esetre, az ügy összes körülményeit mérlegelve. (Vö. GUHL, THEO: *Das Schweizerische Obligationenrecht*. 8. Auflage. Zürich, 1991, 130.) Ez a megállapítás teljességgel téves, ugyanis a kódex a már említett 24. §-ban kifejezetten felsorolja azokat az eseteket, hogy mikor minősül a tévedés lényegesnek, ill. több svájci jogtudós is úgy véli, hogy a tévedés lényegessége meghatározható.

⁴⁰ Vö. SCHULIN, FRIEDRICH: *Ueber den Irrtum nach Schweizerischem*. 1890, OR, ZSR, NF IX, 74.; KUONI, ANDREAS: *Die einseitige Unverbindlichkeit des unter Irrtum, Betrug und Furchterregung abgeschlossenen Vertrages nach dem Schweizerischen*. Bern, 1897, OR, Dissertation, 7.; REISSNER, ARTHUR: *Der Irrtum über die Geschäftsgrundlage nach deutschem Recht unter vergleichsweiser Berücksichtigung des schweizerischen Grundlagenirrtums*. Basel, 1936, Dissertation, 12., hivatkozik rájuk: LICHTI, JEAN-PIERRE: *Der Rechtsirrtum, besonders im Schweizerischen Obligationenrecht*. Zürich, 1950, 126., 10. láb.

⁴¹ Vö. LICHTI: *i. m.* 128.

⁴² Magyar nyelvű fordítása kb. ennyit tesz: a szerződés alapján való tévedés.

⁴³ JATON, ROLAND: *L'article 24, chiffre 4 CO*, 1939, Thèse Lausanne, 169.; hivatkozik rá: LICHTI: *i. m.* 129., ill. 130., ill. uo. 11. láb.

⁴⁴ Nem magától, hanem SIMONIUS-ra való hivatkozással. Vö. SIMONIUS, AUGUST: *Wandlung der Irrtumslehre in Theorie und Praxis, Aus der Praxis Schweiz. Gerichte und Verwaltungsbehörden, Festgabe für Goetzinger*. Basel, 1935, 261.; hivatkozik rá: LICHTI: *i. m.* 129., ill. uo. 9. láb.

⁴⁵ Erre a következtetésre jutott LICHTI is, vö. LICHTI: *i. m.* 130.

⁴⁶ LICHTI: *i. m.* 131.

lehetőséget a bíró számára, hogy a tévedés lényegességét megállapítsa akkor is, amikor a forgalmi érdek úgy kívánja. A szerző végül lerögzíti,⁴⁷ hogy az OR az alapvetően római jogi eredetű, de Savigny által kidolgozott kazuisztika⁴⁸ alapján (*error in negotio, error in corpore, error in persona, error in quantitate*) dolgozta ki a tévedés lényegességének alapeseteit.

4. A tévedés lényegessége a magyar magánjog és polgári jog tudományában és a kapcsolódó kodifikációs joganyagokban

A magyar magánjogtudomány jeles művelőit élénken foglalkoztatta a tévedés lényegességének kérdése. Így Zlinszky Imre mindenfajta tévedésnél szükségesnek tartja, hogy a tévedés lényeges legyen. E körben⁴⁹ kifejti, hogy a lényeges tévedés a régebbi doktrína szerint azonos az *error in persona, error in corpore* és az *error in negotio* eseteivel, és kritizálja ezt a felfogást. Rámutat arra, hogy elképzelhető olyan eset, amikor a személyben, a tárgyban, ill. az ügylet természetében való tévedés lényegtelen, pl. a portréfestésnél, valamely mű megírásánál, ill. hitelezésnél lényeges a festőnek, az írónak ill. az adósnak a személye, azonban az ún. „készpénzvételnél” főszabály szerint nem az (*error in persona* esetei). Valamilyen műtárgy esetén lényeges a tárgy azonossága, ezzel szemben a helyettesíthető dolgoknál vagy fajlagos szolgáltatásoknál nem az (*error in corpore*), az ügylet természetében való tévedésnél pedig lényegtelen, ha a tévedés csak az ügylet elnevezésére vonatkozik (*error in negotio*).⁵⁰

Raffay szerint lényeges minden olyan tévedés, amely a tévedő fél akarat-elhatározására döntő befolyással bírt, ha ezt a másik fél „az általános *bona fides* szerint”⁵¹ felismerhette. A lényeges tévedés eseteit nem lehet kimerítően felsorolni, azt mindig az ügylet minőségéhez és az adott körülményekhez képest kell eldönteni, és vizsgálendő, hogy az a tény, amelyre nézve hamis tudattartalma volt a szerződő félnek, olyan döntő körülmény-e, hogy a valós

⁴⁷ Uo. 132.

⁴⁸ LICHTI álláspontjával egyezően vö. FULTERER, WALTER: *Der Irrtum und die Geschäftsgrundlage bei Vermögensrechtlichen Rechtsgeschäfte*. Innsbruck, 1931, 210. és GOLTZ, HANNO: *Motivirrtum und Geschäftsgrundlage im Schuldvertrag*. Köln-Berlin-Bonn-München, 1973, 61.

⁴⁹ ZLINSZKY IMRE: *A magyar magánjog mai érvényében*. Hetedik kiadás. Kiegészítette és az általános részt átdolgozta: REINER JÁNOS. Budapest, 1899, 200.

⁵⁰ Uo. 200–201.

⁵¹ Lásd RAFFAY FERENCZ: *A magyar magánjog kézikönyve*. Első kötet: *Általános rész, Személyjog és családjog*. Harmadik kiadás. Győr, 1909, 131.

tények helyes ismerete nélkül megkötötte volna-e a fél az ügyletet vagy sem, azaz: „a tévedés kizárja-e az akaratot”.⁵²

Katona is foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mi minősül lényeges tévedésnek,⁵³ ugyanis csak akkor lehet az ügylet érvénytelen, ha a tévedés a szerződés lényeges elemére vonatkozott. E körben megállapítja, hogy objektíve lényeges az a tévedés, amit a jogi közfelfogás annak tart, így mindenképpen az az ügyletben és a szerződés tartalmában való tévedés. Lényeges lehet azonban a tévedés szubjektíve is, amikor a fél kifejezetten lényegesnek minősít egy adott tényt, vagy az eset körülményeiből következően, ill. a fél gazdasági helyzetéből fakadóan annak kell azt tekinteni.⁵⁴

Szladits különbséget tesz lényeges és lényegtelen tévedés között, méghozzá akként, hogy a tévedés akkor lényeges, ha az egész nyilatkozatra terjed ki, lényegtelen viszont abban az esetben, ha a nyilatkozatnak csupán valamely részére vonatkozik.⁵⁵ A szerző szerint a tévedés akkor lényeges, ha az a tárgy azonosságára (*error in objecto*), ill. olyan tulajdonságára irányul, „amelynek a megléte vagy hiánya a tárgyat a forgalomban mássá teszi” (*error in substantia* vagy *qualitatis*).⁵⁶ A jogtudós ugyanakkor megjegyzi, hogy a személyazonosságban való tévedés (*error in persona*) vagyoni ügyletekben nem mindig lényeges,⁵⁷ ill. nem lényeges a szerződéses tárgy terjedelmében, súlyában való mennyiségi tévedés (*error in quantitate*), kivéve, ha a kötelezettségvállalás mennyiség szerint történik. Lényeges továbbá a tévedés akkor is, ha a szerződés olyan körülményére irányul, amelyet a közfelfogás az adott ügylet esetében fontosnak tart.⁵⁸

⁵² Uo. 131.

⁵³ KATONA MÓR: *A tévedés tana a magánjogban*. Magánjogi Dolgozatok Gyűjteménye. Budapest, 1905, 420–424.

⁵⁴ KATONA: *i. m.* 420.

⁵⁵ SZLADITS KÁROLY: *Magyar Magánjog*. I. kötet. *Általános rész. Személyi jog*, Budapest, 1941, 313. Nem túl találó Szladitsnak a lényegtelen és lényeges tévedés megkülönböztetése során a rész-egész elválasztásának alapul vétele, ugyanis – nézetem szerint – lehet lényeges a tévedés akkor is, ha az csak a nyilatkozat egy részére vonatkozik, de anélkül a fél nem kötötte volna meg a szerződést, ill. lehet lényegtelen a tévedés abban az esetben is, ha az egész nyilatkozatra irányul. Valószínűnek tűnik, hogy a szerző itt a rész-egész viszonylatban nem a tévedés terjedelmére gondolt, hanem annak a nyilatkozatra történő érdemi hatására.

⁵⁶ SZLADITS téved akkor, amikor az *error in qualitatis*-t akként határozza meg, hogy annak eredményeképpen a szerződéses tárgy a forgalomban másnak minősül, az ilyen volumenű tévedés ugyanis már *error in substantia*-t eredményez. Lásd SZLADITS: *i. m.* 313. A szerző itt példát is hoz: kópia az eredeti kép helyett.

⁵⁷ Uo. 313. Példaként hozza fel a jogtudós itt a vevőnek, ill. az eladónak a személyét az adásvételi ügyleteknél, azzal a megjegyzéssel, hogy a vevő személye csak akkor közömbös, ha készpénzben fizet. Vö. uo. 313., 22. lábj.

⁵⁸ Lásd SZLADITS: *i. m.* 313. Itt Szladits kiemeli azt, hogy csak akkor lényeges a közfelfogás által annak tartott tévedés, ha az adott ügylettípusban bír relevanciával. Szemben tehát a korábbi szerzőknél látottakkal, nem elégszik meg – helyesen – a jogtudós azzal a felfogással, hogy a közfelfogás lényegesnek tartsa a tévedést, hanem annak az adott ügylettípus tekintetében kell lényegesnek minősülnie.

Mint ismeretes, az első magyar polgári törvénykönyv megalkotására egészen 1959-ig kellett várnunk, azonban 1900-tól 1928-ig bezárólag öt⁵⁹ szövegváltozata készült el a tervezett polgári törvénykönyvnek, a legelső Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete címmel, 1900-ban. Ezt követte a Magyar Polgári Törvénykönyv Második (1913), Harmadik (1914), ill. Negyedik (1915) Tervezete, majd a bírói szokásjogi joggyakorlat mérőföldkövének számító 1928-as Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslata (Mtj.). Mindegyik szövegtervezetnek volt a tévedésre vonatkozó szabálya, ezekről lesz szó a következőkben.

Az Első Tervezet a negyedik, kötelmi jogi részében, annak első címe alatt tárgyalja a szerződéseket, és a hatodik fejezet foglalkozik a jognyilatkozatok értelmezésével és a szerződés kötés hiányaival, utóbbi tartalmazza a tévedést. Kiderül a normatervezet szövegéből, hogy a jogalkotó csak a lényeges tévedést tekinti érvénytelenségi oknak, méghozzá megtámadhatósági okként aposztrofálva azt. Csak akkor lehet azonban lényeges tévedés esetén is eredményesen megtámadni az ügyletet, ha a tévedést a másik fél okozta vagy felismerhette, ill. ha a szerződés ingyenes volt, vagy esetleg aránytalan előnyt juttatott a félnek.

A lényeges tévedés körében az Első Tervezet 988. §-a meghatározza a lényeges tévedés kritériumait, nevezetesen, ha a tévedés a szerződés minőségére, tárgyára vagy tartalmának olyan részére vonatkozik, amelyet a közfelfogás hasonló ügyleteknél jelentős körülménynek tekint. Kivétel utóbbi alól az az eset, ha bebizonyosodik, hogy a tévedő akaratelhatározását nem befolyásolta a tartalomra vonatkozó tévedése.

Az Első Tervezet tehát *expressis verbis* felsorolja a lényeges tévedés eseteit, a felsorolás azonban csak exemplifikatív: a jogalkalmazónak van egy olyan szabad mozgáster, amelynek keretében el tudja dönteni, hogy a tévedés lényeges-e vagy sem, főként a tartalmi tévedésnél.

A Második Tervezet a lényeges tévedést másképpen definiálja, mint az Első, ugyanis a szerződés minőségében, ill. tárgyában való tévedés kikerült a lényegességi okok közül, tehát győzedelmeskedett az a jogirodalmi felfogás, amelyet a Második Tervezet születése körüli időben Zlinszky és Kolosváry képviselt, melynek értelmében az *error in corpore*, ill. az *error in negotio* nem minden esetben minősül lényegesnek.

A Második Tervezet szerint lényeges tévedésről akkor beszélhetünk, ha a szerződés tartalmára irányul a tévedés, méghozzá annak olyan elemére, amelyet a közfelfogás a szerződés kötésnél lényegesnek tart. Ugyanakkor ellenbizonyításnak van helye, amennyiben az adott esetben a tévedő nem tartotta ezt a körülményt lényegesnek, akkor a tévedés sem lesz lényeges. A jogalkotó a tévedés lényegességének fogalmát egyrésztől megpróbálja objektívizálni azzal, hogy a közfelfogásra bizza annak megítélését, mi minősül lényeges körülménynek, másrésztől pedig szubjektív elbírálási szempontoknak is teret ad, amikor nyitva hagyja az ellenbizonyítás lehetőségét a vonatkozásban, ha a tévedő fél nem tartotta az adott körülményt lényegesnek. Ugyancsak szubjektív elemet tartalmaz a Második Tervezet 774. §-nak utolsó mondata, mely

⁵⁹ Amelyből kettő, a Második és a Harmadik Tervezet ugyanaz, ezért több szerző nem is őt, hanem négy tervezetről ír.

szerint ha olyan körülményre nézve téved a fél, amelyet ugyan a közfelfogás nem tart lényegesnek, de a másik fél felismerhette, hogy ezen körülmény a tévedő akaratelhatározására döntő befolyással bírt, akkor az ilyen tévedés is lényeges lesz.

A többi magánjogi tervezetünk – beleértve az utolsó, 1928-as Mtj.-t is – a tévedés lényegességének törvényi definícióján nem változtat.

Az 1959. évi IV. Polgári Törvénykönyv elhagyja a tévedés lényegességének a jogalkotói meghatározását, és azt teljes egészében a bírói gyakorlatra bizza.

A Ptk.-nak a törvényjavaslati formájához fűzött miniszteri indokolása⁶⁰ elég részletesen foglalkozik a tévedés problémakörével.⁶¹ Az Indokolás szerint „a javaslat a nyilatkozati elv elfogadása mellett sem zárkózik el attól, hogy bizonyos körben a tévedést megtámadási okként engedje érvényesülni”,⁶² megjegyezvén azonban azt, hogy a kiindulópont a forgalom biztonságának elve, a forgalomban részt vevő személyek védelme. Nyilvánvalóan ez az elv azon szabályban testesül meg, hogy nem elegendő a tévedés lényegessége az ügylet sikeres és eredményes megtámadásához, hanem szükségeltetik, hogy a tévedést a másik fél okozza, vagy legalább, hogy azt a másik fél felismerhette.

Az Indokolás szerint a lényegességet azért szükséges a tévedés egyik fő kritériumaként kezelni, mert egyrésztől a már „lebonyolított jogviszonyok megbolygatására”⁶³ csak akkor legyen lehetőség, ha ehhez valamelyik félnek fontos érdeke fűződik, másrésztől azért, hogy ne legyen joggal való visszaélészerű a megtámadási jog gyakorlása, azaz a fél, aki esetlegesen utóbb a szerződés tartalmát megbánta, utólag ne hivatkozhatson valamely lényegtelen tévedésre.⁶⁴ A lényegesség megítéléséhez mindenesetre polgári törvénykönyvünk nem nyújt támpontot, az indokolás szerint azt a bírósági gyakorlatnak kell kialakítania, és itt, ezen a ponton szakít a kódexünk a korábbi tervezetek, ill. az Mtj. által klasszikusan követett megoldási móddal, mely alapján mindegyik tervezet – beleértve az Mtj.-t is – meghatározta, hogy mi minősül lényeges tévedésnek.

A tévedésre vonatkozó Ptk.-beli szabályok kapcsán a bírói gyakorlat számos jogesetben dolgozta ki és finomította a tévedésnek a részletszabályait. A Polgári Törvénykönyv Magyarázata⁶⁵ szerint is „az, hogy a tévedés mikor lé-

⁶⁰ Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása. Budapest, 1960 (a továbbiakban: *Indokolás*).

⁶¹ Uo. 164–166.

⁶² Uo. 164.

⁶³ Uo. 164. Megjegyzem, egyáltalán nem biztos, hogy a tévedés csak a már teljesedésbe ment jogviszonyokat „bolygatná” meg, ugyanis számos szerződést – a megkötéshez képest – csak később teljesítenek, így lehet, hogy a megtámadott szerződés még nincs teljesítve, sőt, elképzelhető, hogy pont a tévedésre való hivatkozás miatt nem teljesítik azt.

⁶⁴ Megjegyzendő, az a körülmény, hogy esetleg utóbb a fél „megbánja”, hogy bizonyos tartalommal szerződést kötött, az nem kizárólag és nem csak elsősorban joggal való visszaélésre teremt lehetőséget, hanem egyenesen a kötelmi jog alapvető elvét, a *pacta sunt servanda*-t és ebből következően a forgalom biztonságát is aláássa, amely megvalósulhat joggal való visszaélés nélkül is.

⁶⁵ GELLÉRT GYÖRGY szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. 1. kötet. Budapest, 2002 (a továbbiakban: *Kommentár*).

nyeges, elvontan nem fogalmazható meg, csak a konkrét tényállás összes elemének vizsgálatával és mérlegelése alapján dönthető el”.⁶⁶

A Kommentár hozzáteszi még, hogy lényeges minden olyan tévedés, amelyet a közfelfogás az adott szerződési típusra vonatkozóan annak tart, továbbá lényeges az olyan körülményre irányuló tévedés is, amely általában ugyan nem minősülne lényegesnek, de az adott esetből megállapítható, hogy a felek azt lényegesnek tekintették. A Kommentár szerint a szerződés minden olyan esetben megtámadható, amikor a fél a tévedése nélkül nem kötötte volna meg az ügyletet. A Kommentár példalózó felsorolást is ad a lényeges tévedés esetköréről:⁶⁷

- személyben;
- tárgyban;
- tartalomban;
- minőségben;
- mértékben való tévedés.

A Magyar Köztársaság Kormányának az 1061/1999. (V. 28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozata alapján készült el az új magyar Polgári Törvénykönyv koncepciója, amely elsőként a Magyar Közlöny 2002. évi 15. számának II. kötetében jelent meg. Az ily módon nyilvánosságra került és szakmai vitára bocsátott első koncepcióhoz több módosító javaslat érkezett, melyeket a Szerkesztőbizottság 2002. évben tárgyalta meg, és ennek eredményeképpen az új koncepció szövege a 2002. november 18. napján tartott Kodifikációs Főbizottsági ülésen nyert végleges formát.

Az új Polgári Törvénykönyv eredeti (2006-os) normaszövegszintű javaslata⁶⁸ az 5:66. § alatt rendelkezett a tévedésről.

A Javaslát két kérdésben módosította volna az eredeti Ptk. szöveget, az első nívum az lett volna, hogy fogyasztói szerződés esetén jogi kérdésben való tévedés címén a fogyasztó az általános szabályok szerint támadhatta volna meg a szerződést, nem pedig a jogban való tévedésre vonatkozó speciális rendelkezések alapján.⁶⁹

A másik újdonság az lett volna, hogy a kódex *expressis verbis* úgy rendelkezett, hogy a fél nem támadhatja meg a szerződést, ha a tévedését felismerhette volna.

Mint az ismeretes, a Javaslát és így a kötelmi jogról szóló V. Könyv nem lépett hatályba, és az új kodifikációs törekvések a kormány 1129/2010. (VI. 10.) határozatával, Vékás Lajos elnökletével tovább folytatódtak.

Új Polgári Törvénykönyvünk végleges alakját és tartalmát a 2013. évi V. törvénnyel nyerte el. Az Új Ptk. szerint is szükséges a tévedés lényegessége ahhoz, hogy a szerződés megtámadása eredményes legyen.

Az új kódex visszatér nemes elődeinek hagyományához, és a 6:90. § utolsó mondatában meghatározza a tévedés lényegességét:

⁶⁶ Uo. 726.

⁶⁷ Uo. 727.

⁶⁸ *Polgári Törvénykönyv – Javaslát*. Budapest, 2006 (a továbbiakban: *Javaslát*).

⁶⁹ Uo. 5:66. § (2) bek.

„Lényeges körülményre vonatkozik a tévedés akkor, ha annak ismeretében a fél nem vagy más tartalommal kötötte volna meg a szerződést.”

Ezen új Ptk.-beli szabályozás kritikáját a tévedés lényegességének az európai uniós tervezetekben való ismertetését követően, jelen tanulmány végleges konkúziójaként kívánom megadni.

5. Európai uniós megoldási javaslatok

Az Európai Unió egyes intézményei, illetve speciális kutatócsoportjai megpróbálkoztak a lehetetlennel: egységesíteni az egyes uniós tagállamok szerteágazó szerződési jogát. E körben sor került a tévedésre vonatkozó közös szabályok kidolgozására is.

A római székhelyű UNIDROIT Intézet elsőként vette górcső alá a szerződéses tévedés rendelkezéseit, amikor a nemzetközi kereskedelmi szerződések általános problémáira egységes mintaszabályokat dolgozott ki. Az UNIDROIT Kormányzótanácsa a tervezetet jóváhagyta, és ezáltal annak rendelkezései – szokásjogi úton – elterjedtek a szerződéses kereskedelmi gyakorlatban anélkül, hogy a tételes európai uniós jog írott jogforrásává váltak volna.⁷⁰

A PICC 3.2.2-es cikkelye szerint akkor lényeges a tévedés, ha egy átlagos személy más feltételekkel kötné meg, vagy egyáltalán nem kötné meg a szerződést, amennyiben a valóságot ismerné. A PICC-Kommentár⁷¹ szerint a tévedés egy olyan téves feltételezést foglal magába, amely a szerződés megkötésekor fennálló ténybeli vagy jogi körülményre vonatkozik.

Mindebből következően a tévedésnek időbelileg a szerződés megkötésekor kell fennállnia, a későbbi tévedés irreleváns a szerződés érvényessége szempontjából.

A tévedés lényegessége vonatkozásában a Kommentár⁷² leszögezi, hogy a tévedés akkor lényeges, ha az komoly és annak súlyát részben objektív, részben pedig szubjektív standardok alapján látja megállapíthatónak. Erre szolgál a PICC 3.2.2-es cikkelyének (1) bekezdésben meghatározott definíciója, amely a mércét az ésszerűen cselekvő személyre (*reasonable person*) való utalással részben objektívizálja, részben pedig azt az adott helyzetre való vetítéssel szubjektívizálja.⁷³

⁷⁰ Vö.: MENYHÁRD ATTILA: *A szerződés akarathibák miatti érvénytelensége*. Budapest, 1997, 144.

⁷¹ Lásd *Comment of the Principles of International Commercial Contracts*. 2004 (a továbbiakban: *PICC-Kommentár*), 3.2.1. cikkelyhez 2. alatt fűzött hivatalos indokolást.

⁷² Lásd *PICC-Kommentár* 3.2.2 cikkely (1) bekezdéséhez 1. alatt fűzött indokolását.

⁷³ Párhuzamot lehet vonni az objektív és szubjektív elemek vegyítése szempontjából a PICC ezen rendelkezése és a korábbi Ptk. 339. § (1) bekezdésének mentesülési klausulája között: amennyiben a károkozó igazolja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, mentesül a kárfelelőssége alól.

A PICC-Kommentár⁷⁴ szerint az áru vagy szolgáltatás értékében történő tévedés nem minősül lényegesnek, csakúgy, mint a félnek az ügylettel kapcsolatos esetleges téves várakozásai vagy motivációja. Ugyanez igaz a másik fél személyazonosságában való tévedés esetén, kivéve, ha nem pusztán kereskedelmi tömegügyletről van szó, hanem fontos a másik szerződő fél valamely személyes tulajdonsága.

Már az 1970-es évek közepén felmerült az igény – Hauschild szavaival élve⁷⁵ – egy egységes európai kötelmi jogi kódex létrehozására és ezáltal az európai uniós tagállamok hazai kötelmi jogi szabályainak egységesítésére. A '80-as évek elején dr. Hauschild vezetésével több egyeztetés zajlott más tagállamok jogászainak bevonásával a megalkotandó egységes uniós kötelmi jogi kódex létrehozása céljából. 1995-ben jelent meg az első szövegtervezet⁷⁶ az erre létrehozott Bizottság tollából, Hugh Beale és Ole Lando professzorok szerkesztésében. A Bizottságot közkeletű elnevezéssel Lando-Bizottságnak hívták, utalva az egyik szerkesztő személyére.

A PECL-nek még két újabb szövegváltozata, kiegészítése jelent meg, az első⁷⁷ 2000-ben, míg a második⁷⁸ 2003-ban. A PECL szövegtervezetét a jogirodalom⁷⁹ első számú forrásának tekinti a szerződésekre vonatkozó közös európai uniós joganyagának, a PICC fölé helyezve ezzel a PECL-t.

A PECL 4:103. cikkelye (1) bekezdésének b) pontja szerint a tévedés akkor lényeges, ha a másik (nem tévedő) fél tudta vagy tudnia kellett volna azt, hogy a tévedő, amennyiben ismeri a valóságot, akkor a szerződést egyáltalán nem kötötte volna meg, illetve attól csak lényegesen eltérő tartalommal szerződött volna.

A PECL-nek a teljes szabályrendszerét erősen befolyásolta egyrészt a common law, másrészt az osztrák jog, illetve az új holland Polgári Törvénykönyv.⁸⁰ Ebből az következik, hogy általában tévedésre akkor lehet hivatkozni, ha azt a másik fél okozta, vagy arról tudott, illetve tudnia kellett volna, illetve ő is ugyanabban a tévedésben volt, de csak akkor, ha a tévedés lényegesnek, alapvetőnek (*Fundamental*) minősül.

Lényegesnek akkor minősül a tévedés, ha a másik fél tudja, illetve tudnia kellene, hogy a tévedő fél, ha a valóságot tudta volna, akkor egyáltalán nem kötötte volna meg a szerződést vagy azt csak lényegesen más feltételekkel kötötte volna meg.

⁷⁴ Lásd PICC-Kommentár 3.2.2 cikkely (1) bekezdéséhez 1. alatt fűzött indokolását.

⁷⁵ „We need a European Code of Obligations” – idézi és hivatkozik rá LANDO, OLE – BEALE, HUGH: *Principles of European Contract Law*. Parts I and II. The Hague – London – Boston, 2000, XI.

⁷⁶ HUGH BEALE – OLE LANDO eds.: *The Principles of European Contract Law*. Part I, *Performance Non Performance and Remedies*, Prepared by the Commission on European Contract Law (a továbbiakban: PECL). Dordrecht, 1995.

⁷⁷ Lando –BEALE eds.: *Principles of European Contract Law*. Parts I and II.

⁷⁸ Zimmermann, REINHARD ed.: *Principles of European Contract Law*. Part III. 2003.

⁷⁹ Vö.: NILS JANSEN – REINHARD ZIMMERMANN: Verragschluss und Irrtum im europäischen Vertragsrecht. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 210. 2010, Mohr Siebeck, 196–250.

⁸⁰ Uo. 231–232.

A PECL-nek a lényeges tévedésre vonatkozó definícióját sokan élesen kritizálták,⁸¹ mert az szubjektív alapokon, a másik fél szemüvegén keresztül határozza meg, hogy a tévedés lényeges-e, vagy sem. Ez egy visszalépés a PICC-nek a jóval kézzelfoghatóbb és objektívebb alapokon álló fogalom-meghatározásához képest.

A PECL-Kommentár⁸² egyértelműen leszögezi, hogy csak akkor lehet érvényteleníteni tévedésre való hivatkozással a szerződést, ha a tévedés lényeges, alapvető (*fundamental*).⁸³ Nem minősül annak a tévedés, ha az pusztán a szerződés tárgyát képező dolog értékére vonatkozik,⁸⁴ ugyanígy a személyben való tévedés általában irreleváns.

A Kommentár⁸⁵ szerint egyáltalán mielőtt az adott esetben a tévedést vizsgálni kezdenénk, először azt kell megállapítani, hogy arra a körülményre, amelynek vonatkozásában a tévedő fél a tévedésre hivatkozik, van-e rendelkezés a felek szerződésében vagy sem. Ha ugyanis a szerződés ad megoldást a kérdéses problémára, akkor szükségtelen a tévedésre hivatkozni.⁸⁶

2003-ban az Európai Unió Bizottsága akciótervet dolgozott ki egy egységesebb európai uniós szerződési jog létrehozására.⁸⁷ Ennek eredményeképpen alkotta meg az Európai Polgári Törvénykönyv (*European Civil Code*) Tanulmány Csoportja (*Study Group*) és az Élő Európai Közösségi Magánjog (*Existing EC Private Law*) Kutató Csoportja (*Research Group*, más néven 'Acquis Group')

⁸¹ Uo. 233–234., ill. ugyanezen oldalakon a 197-es, 200-as, 201-es és 204-es lábj.-ek.

⁸² A PECL-hez fűzött hivatalos bizottsági Kommentár megtalálható a LANDO–BEALE eds.-féle *Principles of European Contract Law*. Parts I and II. 2000-es kiadásában, a 95–459. közötti oldalakon. A továbbiakban a Kommentárra való hivatkozás az ezen műre való hivatkozás útján fog történni.

⁸³ Lásd PECL-Kommentár. In LANDO–BEALE eds.: *i. m.* 230.

⁸⁴ A PECL-Kommentár itt az alábbi példát hozza: a fél 200 ezer fontot fizet egy Chippendale-stílusú antik íróasztalért, amely reális árnak volt mondható az ilyen stílusú bútorokért az elmúlt időszak piaci adatai alapján. A vevőnek az ügylet megkötésének időpontjában nem volt tudomása arról, hogy időközben az antik bútorok piaci ára drámaian esett, és az íróasztal jóval kevesebbet ér annál, mint amennyit ő fizetett érte. Uo. 233.

⁸⁵ Uo. 230.

⁸⁶ A PECL-Kommentár itt az alábbi hipotetikus példát hozza: egy vállalkozó, akitől a megrendelő a házának a megépítését rendelte meg, észreveszi, mialatt ássa az alapokat, hogy az ingatlanon egy régi csatorna fut keresztül, amelyik az ingatlan-nyilvántartási térképen nem szerepel és amelynek létezéséről egyik fél sem tudott. A csatorna léte a vállalkozás lebonyolítását jóval megrágitaná.

Először azt kell vizsgálni, hogy a szerződés, ha megfelelően értelmezzük, ad-e megoldást erre a problémára. Ha a szerződésben van olyan rendelkezés, hogy előre nem látható körülmények esetén a vállalkozó jogosult külön vállalkozói díjra és az eredeti teljesítési határidő meghosszabbítására, továbbá a felek által nem ismert csatorna beilleszthető az előre nem látható körülmények fogalmába, akkor nem jöhet szóba a tévedésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása. Ebben az esetben ugyanis a szerződéses rendelkezések keretein belül meg lehet oldani a felmerülő problémás helyzetet és szükségtelen a szerződést érvényteleníteni. Uo. 230–231.

⁸⁷ Common Frame of Reference (CFR).

2008-ban az úgynevezett DCFR-t (*Draft of a Common Frame of Reference*).⁸⁸ A mű tulajdonképpen az első hivatalos uniós kódex-normatervezet (draft) az európai uniós kötelmi jogra vonatkozóan. A 2008-as első kiadást követően már 2009-ben megjelent a DCFR második verziója,⁸⁹ és részben új rendelkezéseket tartalmazott (úgy, mint pl. a IV. Könyvnek a kölcsönszerződésre és ajándékozási szerződésre vonatkozó szabályai), részben pedig az első kiadás-hoz fűzött építő jellegű kritikákat és javaslatokat is magába implicálta.

A DCFR szerzői művüket maguk is tudományos, nem pedig politikai megrendelésre készített szövegtervezetnek tekintik.⁹⁰ A DCFR kifejezetten azt a célt tűzte ki maga elé, hogy előmozdítsa az Európai Unió magánjogi joganyagának fejlődését és egységesítse az ide irányadó uniós bírói joggyakorlatot.⁹¹

A DCFR – Outline Edition-féle szövegváltozat szerint a tévedés akkor lényeges, ha a fél a tévedés nélkül egyáltalán nem kötötte volna meg a szerződést, vagy azt csak lényegesen eltérő feltételekkel kötötte volna meg és a másik fél erről tudott, vagy legalább elvárható lett volna tőle, hogy tudjon róla.⁹²

A DCFR szerzői megpróbáltak egy arany középutas megoldást találni a szerződési akaratszabadság és a másik szerződő fél érdekeinek védelme között.⁹³ A DCFR-hez fűzött hivatalos kommentárok döntően a PECL-Kommentár szövegén alapulnak, egyes szövegrészleteket elhagytak illetve lerövidítettek, míg másokat kiegészítettek. Sajnos ez oda vezetett, hogy a DCFR-Kommentár meglehetősen zavarosra sikeredett, sok esetben tartalma egyenesen félrevezető lett.⁹⁴

A DCFR megszövegezése alapján egyértelműen megállapítható, hogy a szerzők első helyre helyezték a tévedés lényegességét {II-7:201/1}/(a)}. A tévedés lényegességének meghatározása során a DCFR finomított a korábbi szövegtervezeteken, és úgy rendelkezik, hogy akkor lényeges a tévedés, ha a másik fél tudta, hogy a tévedő fél a szerződést tévedése esetére nem kötötte volna meg, vagy csak lényegesen más tartalommal kötötte volna meg, illetve okkal elvárható lett volna tőle, hogy erről tudjon.

Az utóbbi formula, az „okkal való elvárhatóság” követelménye némiképp objektíválja a tévedés lényegessége körében a másik fél szemszögéből megfogalmazott és ezáltal szubjektív jellegű definíciót.

⁸⁸ VON BAR – CLIVE – SCHULTE-NÖLKE et. al.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference* (DCFR, interim outline edition). München, 2008.

⁸⁹ VON BAR – CLIVE – SCHULTE-NÖLKE et. al. eds.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference* (DCFR). Outline Edition. München, 2009 by sellier. european law publishers GmbH. http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf, 2012. februári szövegváltozat szerint. A továbbiakban: DCFR – Outline Edition.

⁹⁰ 6.

⁹¹ Uo. 7.

⁹² Uo. 7:201, (1) bek. a) pontja.

⁹³ Lásd JANSEN-ZIMMERMANN: *i. m.* 241.

⁹⁴ Az erre vonatkozó kritikát lásd uo. 241.

Egyet kell értenem azon megállapítással,⁹⁵ hogy az uniós jog körében az egyes szövegtervezetek csak még inkább áttekinthetlenebbé tették az egyes uniós tagállamok nemzeti jogrendszerének a tévedésre vonatkozó szabályait, holott a cél pontosan éppen ennek ellenkezője: az egységesítés volt. Az egyes szövegtervezetek túlzott textualizmusukkal és túlbujánzó fogalommeghatározási szándékukkal azt a nem kívánt eredményt érték el, hogy a tévedésre vonatkozó szövegtervezetek túlszabályozottá, túlbonyolítottá és ezáltal gyakorlatilag áttekinthetlenné váltak.

6. Összefoglaló megállapítások, a hatályos új Polgári Törvénykönyvünk szabályozásának kritikája

A tévedés lényegessége kapcsán egyértelműen megállapítható, hogy az alábbi szabályozási megoldások merültek fel eddig:

6.1.

Tipizálása az egyes tévedési fajtáknak (*error in corpore, error in persona, error in negotio* stb.) és ezek alapján meghatározni a tévedés relevanciáját (ALR, részben az első BGB-szövegtervezet, ill. túlnyomó részben az OR, Első Tervezet).

Ennek a megoldásnak a legfőbb hátránya az, hogy a lényeges tévedés eseteit lehetetlen kimerítően felsorolni, illetve tipizálni, ennél fogva elképzelhető olyan eset, amely azért nem fog lényeges tévedésnek minősülni, mert nem illik bele egyik kategóriába sem, egyébként viszont az adott esetben annak minősült volna. További problémát okozhat a sematizmus és a szubjektív szempontok figyelmen kívül hagyása: amelyik tévedés az adott kategóriába beillik, az lényeges lesz, függetlenül attól, hogy a felek azt esetleg nem tartották relevánsnak.

6.2.

Lényeges az a tévedés, amely nélkül a fél a szerződést egyáltalán nem vagy csak jelentősen eltérő tartalommal kötötte volna meg (BGB, ABGB, PICC, PECL, DCFR, új Ptk.).

⁹⁵ Vö.: Uo. 247.: „Mit alldem demonstriert der Beitrag beispielhaft die neue Unübersichtlichkeit des europäischen Privatrechts...”

Itt a megoldások divergálnak aszerint, hogy a tévedő fél szempontjából (új Ptk., ABGB) vagy a másik fél szemszögéből kell-e azt megítélni, hogy a tévedő fél a valóság ismeretében egyáltalán nem kötötte volna meg az ügyletet, vagy csak lényegesen eltérő tartalommal szerződött volna. Az előbbi a lehető legrosszabb megoldás,⁹⁶ és első olvasatra úgy tűnik, hogy a honi jogalkotók ezt választották az új Ptk. megalkotása során.⁹⁷

Az *interpretatio grammatica* arra enged ugyanis következtetni, hogy ez volt a jogalkotó szándéka, ti. az új Ptk.-ban nem szerepel az a kitétel, hogy a tévedés lényegességét a másik félnek fel kellene ismernie, illetve arról tudnia kellene. Amennyiben ez így van, akkor a tévedő fél szubjektuma teljesen eluralkodik a szerződés érvényessége felett, ami megengedhetetlen a visszterhes ügyleteknél, és végső soron a forgalom biztonságát kezdené ki. Ennek ellen-szerűül a bírói gyakorlatnak fékeket kell beépítenie a 6:90 § helyes értelmezése és alkalmazása során – ahogyan tette azt annak idején a saját kódexével a német és osztrák bírói gyakorlat is – és arra törekednie, hogy a jogszabály szó szerinti szövegét objektivizálja: ne csak és elsősorban az amúgy is saját érdekei által befolyásolt tévedő nyilatkozatát vegye figyelembe a tévedés lényegessége kapcsán, hanem az ügyletkötés körülményeit, a korábban elhangzott nyilatkozatokat is, leginkább pedig azt a körülményt, hogy a tévedő tévedésének tényét a másik fél felismerhette-e vagy sem. Amennyiben a bírói gyakorlat nem ebbe az irányba indul el, akkor a probléma megoldására csak egy jogszabály-módosítás szolgálhat gyógyírként.

6.3.

A tévedés akkor lényeges, ha azt a közfelfogás, illetve a kereskedelmi forgalom annak tartja, kivéve, ha az adott esetben a tévedő fél akaratelhatározását nem befolyásolta (részben az OR, illetve valamennyi Polgári Törvénykönyv Terveztünk a II.-től fogva, ideértve az Mtj.-t is).

Ennek a megoldásnak van a legtöbb előnye, és találóan vegyíti a tévedés lényegességének megítélése kapcsán az objektív és szubjektív szempontokat. Enyhe kritikaként annyit kell megjegyezni, hogy a visszterhes ügyleteknél

⁹⁶ A 117 évvel ezelőtt született első BGB-szövegtervezet is ezt a hasonlóan rossz megoldást választotta, ott azonban a kódex hatálybalépését megelőzően a jogalkotók még idejében felismerték saját tévedésüket, és a végleges szövegben már korrigálták azt.

⁹⁷ Megjegyzendő, hogy a hasonló megoldást 112 évvel ezelőtt alkalmazó BGB – amelynek tartalmára az akaratelméletek még nagyban hatottak – maga sem kizárólag aszerint határozta meg a tévedés lényegességét, hogy anélkül a fél nem kötötte volna meg az ügyletet. A BGB csak a tévedés főszabálya (119. § [1] bekezdés) körében rendelkezik így, viszont a másik fél személyében és a szerződéses tárgy tulajdonságában való tévedésnél úgy fogalmaz, hogy az csak akkor lesz lényeges, ha az a forgalom szempontjából is lényegesnek minősül (BGB 119. § [2] bek.).

Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a korabeli magyar magánjogi tervezetek döntően a közfelfogásra bízták annak megítélését, hogy a tévedés lényeges-e vagy sem, akkor belátható, hogy történelmi hagyományok sem indokolják a tévedés lényegességének szubjektív alapokon történő meghatározását.

nyilvánvalóan figyelembe kell azt is venni, hogy a másik fél okozta-e vagy legalább felismerhette-e a tévedő fél tévedését.

6.4.

Álláspontom szerint a tévedés lényegessége kapcsán nem abból kell kiindulni, hogy milyen tévedési kategóriáról van szó, ugyanis önmagában az egyes tévedési fajták tévedési kategóriákba való tartozása nem döntheti el annak kérdését, hogy a tévedés lényeges volt-e, vagy sem. Ez egy olyan sematikus megoldás lenne, amely esetenként torz eredményt szülne.

Azt is ki kellene zárni, hogy a lényegesség megítélése a felek bármelyikének szubjektív elgondolásán alapuljon, azaz célszerű a lényegesség fogalmát – amennyire ez lehetséges – objektivizálni.

Éppen ezért nézetem szerint helytelen minden olyan meghatározás, amely a tévedés lényegességét úgy definiálja, hogy amennyiben a fél azt annak tartja, akkor az lényegesnek fog minősülni.

A forgalmi ügyleteknél megengedhetetlen az, hogy a tévedő fél saját szubjektív akaratelhatározásán múljék, hogy a tévedés lényeges-e, vagy sem. Ez ugyanis aláásná a forgalom biztonságát, és könnyen jogbizonytalanságot szülne.

Természetesen ez a tétel nem áll arra az esetre, ha ingyenes ügyletről van szó. Ebben az esetben ugyanis az akarati elv dominál, és itt a tévedő fél döntheti el, hogy tévedése lényeges volt-e, vagy sem. Itt ugyanis a másik fél érdekei – aki ellenszolgáltatást nem nyújt a tévedő fél szolgáltatásáért – nem érdemelnek olyan fokú jogvédelmet, mint a visszerhes szerződések körében.

Annak nincs akadálya, hogy lényegesnek minősüljön a tévedés akkor, ha a felek mindegyike ezt annak tartotta, és tévedésük nélkül a szerződést egyáltalán nem vagy nem olyan tartalommal kötötték volna meg, mint ahogy eredetileg azt szándékozták. Ebben az esetben ugyanis arról van szó, hogy a visszerhes szerződéseknel általában érdekkülönbözéssel bíró felek mindegyike az adott tévedést lényegesnek tartja, ezért az nyilvánvalóan annak fog minősülni és a szubjektivitás veszélyét is el lehet ezáltal kerülni. Nem mellesleg ez általában akkor fordul elő, ha mindkét fél ugyanazon tévedésben volt.

Még objektívabb alapokon áll a lényegesség megítélése akkor, ha azt a kereskedelmi forgalomra bízuk, és majd az dönti el, hogy az adott szerződési típusnál a tévedést lényegesnek tartja-e vagy sem. Ellenbizonyítással azonban lehetne arra hivatkozni, hogyha utóbb kiderül, hogy a tévedő fél akaratelhatározására mégsem bírt hatással a tévedése: ekkor az mégis irreleváns lesz, függetlenül attól, hogy a kereskedelmi forgalom szerint lényegesnek minősülne.

Összefoglalóan: az lenne a helyes megoldás, ha a tévedés lényegessége kapcsán mind a szubjektív (a felek mindegyike lényegesnek véli a tévedést), mind pedig az objektív (a kereskedelmi forgalom általában lényegesnek véli a tévedést) értékelési szempontok érvényesülhetnének.

Amennyiben a bírói judikatúra nem birkózna meg a jelenleg hatályos Új Ptk.-beli szöveg helyes tartalmú értelmezésével és szükséges lenne a nemrégiben megalkotott Új Ptk.-nak a tévedés lényegességére vonatkozó szabályának megváltoztatására, az alábbi *de lege ferenda* javaslatot teszem:

„Lényeges körülményre vonatkozik a tévedés akkor, ha:

- a) azt a felek mindegyike annak tartotta és anélkül a szerződést egyáltalán nem vagy lényegesen más tartalommal kötötték volna meg; vagy
- b) azt a kereskedelmi forgalom az adott szerződési típusnál lényegesnek tartja, kivéve, ha a tévedő fél akaratelhatározását ez nem befolyásolta.”

Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán érdemes volt-e a tévedés lényegessége körében az új Ptk.-ban módosításokat eszközölni vagy változatlanul a bírói gyakorlatra kellett volna-e bízni annak eldöntését, hogy mikor lényeges a tévedés. Álláspontom szerint a régi Ptk. ezen része kiállta az idő próbáját, mivel megfelelően leképezte a korábbi magánjogi tervezetek szabályait, ill. a magánjogi bírói joggyakorlatot.

Véleményem szerint akkor kellett volna feltétlenül a tévedés lényegességét az Új Ptk.-ban szabályozni, ha a bírói joggyakorlat ingadozó lett volna, és nem lett volna egyértelmű a judikatúra számára az, hogy a tévedés mikor lényeges. Ilyen problémával azonban a honi jogászság az elmúlt több mint fél évszázadban nem találkozott, a bíróságok esetről esetre mindig meg tudták azt ítélni, hogy a tévedés az adott ügyben lényeges volt-e, avagy sem.

Mindenesetre a régi Ptk.-nak a tévedés lényegessége körében való „hallgatása” még mindig jobb megoldásnak tűnik, mint egy kellően át nem gondolt törvényi definíció, amely utóbb jogbizonytalanságot eredményezhet a jogalkalmazás során.

Felhasznált irodalom

- Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása.* Budapest, 1960.
- BENEDEK FERENC: *Római magánjog. Dologi és kötelmi jog. 2.*, változatlan kiadás. Pécs, 1995.
- BENEDEK KÁROLY – VILÁGHY MIKLÓS: *A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban.* Budapest, 1965.
- BIONDI, B.: *Istituzioni di diritto romano.* Milano, 1965.
- BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: *Római jog.* 10. kiadás. Budapest, 1995.
- BROX, HANS: *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs.* 14., Verbesserte Auflage. Köln–Berlin–Bonn–München, 1990.
- DREXELIUS, MATTHIAS: *Irrtum und Risiko.* Frankfurt am Main – Berlin, 1964.
- EÖRSI GYULA – GELLÉRT GYÖRGY szerk.: *A Polgári Törvénykönyv magyarázata.* 1. kötet. Budapest, 1981.
- FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és institúciói.* 3., átdolgozott, bővített kiadás. Budapest, 1998.
- FULTNERER, WALTER: *Der Irrtum und die Geschäftsgrundlage bei Vermögensrechtlichen Rechtsgeschäfte.* Innsbruck, 1931.

- GAUCH-SCHLUEP: *Schweizerisches Obligationenrecht*. Allgemeiner Teil. 5. Auflage. Band I. Zürich, 1991.
- GELLÉRT GYÖRGY szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. 1. kötet. Budapest, 2002.
- GOLTZ, HANNO: *Motivirrtum und Geschäftsgrundlage im Schuldvertrag*. Köln–Berlin–Bonn–München, 1973.
- GUHL, THEO: *Das Schweizerische Obligationenrecht*. 5. Auflage. Zürich, 1956.
- HAUPT, PETER: *Die Entwicklung der Lehre vom Irrtum beim Rechtsgeschäft seit der Rezeption*. Weimar, 1941.
- HEIZ, CHRISTOPH: *Grundlagenirrtum*. Dissertation. Zürich, 1985.
- JANSEN, NILS – ZIMMERMANN, REINHARD: Vertragsschluss und Irrtum im europäischen Vertragsrecht. *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 210, Mohr Siebeck, 2010.
- KASER, MAX: *Das Römische Privatrecht – Erste Abschnitt, das Altrömische, das Vorklassische und Klassische Recht*. München, 1971.
- KATONA MÓR: *A tévedés tana a magánjogban*. Magánjogi Dolgozatok Gyűjteménye. Budapest, 1905.
- KOCH, HARALD: *Bereicherung und Irrtum*. Berlin, 1973.
- KOLOSVÁRY BÁLINT: *A Magyar Magánjog Tankönyve*. I. kötet. 3., átdolgozott kiadás. Budapest, 1911.
- KOZIOL, HELMUT – WELSER, RUDOLF: *Grundriß des bürgerlichen Rechts*. Band I. Allgemeiner Teil und Schuldrecht. Neunte, neu bearbeitete Auflage. Wien, 1992.
- KÖHLER, HELMUT: *BGB-Allgemeiner Teil*. 19. Auflage. 1986.
- KRAMER, ERNST A.: *Grundfragen der vertraglichen Einigung*. München–Salzburg, 1972.
- KUNKEL, WOLFGANG: *Römisches Privatrecht, Aufgrund des Werkes von Paul Jörs in der 3. Auflage Bearbeitung von Wolfgang Kunkel*. 3. Auflage. Berlin–Göttingen–Heidelberg, 1949.
- LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, 1998.
- LANDO, OLE – BEALE, HUGH: *Principles of European Contract Law*. Parts I and II. The Hague – London – Boston, 2000.
- LANDO, OLE – BEALE, HUGH: *The Principles of European Contract Law*. Part I. *Performance Non Performance and Remedies, Prepared by the Commission on European Contract Law*. Dordrecht, 1995.
- LARENZ, KARL: *Allgemeiner Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts*. 7., neu bearbeitete Auflage. München, 1989.
- LEONHARD, RUDOLPH: *Der Irrtum als Ursache nichtiger Verträge*. Bd. I. und II. 2. Auflage. Breslau, 1907.
- LICHTI, JEAN-PIERRE: *Der Rechtsirrtum, besonders im Schweizerischen Obligationenrecht*. Zürich, 1950.
- MARTON GÉZA: *A római magánjog elemeinek tankönyve*. *Institúciók*. 4., változatlan kiadás. Budapest, 1963.
- MENYHÁRD ATTILA: *A szerződés akarathibák miatti érvénytelensége*. Budapest, 1997.
- OEBIKE, BURKHARD: *Wille und Erklärung beim Irrtum in der Dogmengeschichte der beiden letzten Jahrhunderte*. Dissertations. Westfalia, 1935.

- Polgári Törvénykönyv – Javaslat.* Budapest, 2006.
- RAFFAY FERENCZ: *A magyar magánjog kézikönyve.* Első kötet. *Általános rész. Személyjog és Családjog.* 3. kiadás. Győr, 1909.
- ROTHOEFT, DIETRICH: *System der Irrtumslehre als Methodenfrage der Rechtsvergleichung.* Tübingen, 1968.
- RÜTHERS, BERND: *Allgemeiner Teil des BGB.* 6. Auflage. München, 1986.
- SÄCKER, ANGELA: *Irrtum über den Erklärungsinhalt.* Frankfurt am Main, 1985.
- SAVIGNY, CARL FRIEDRICH VON: „*System des heutigen römischen Rechts*”. Band 3. Berlin, 1840.
- SZLADITS KÁROLY: *A Magyar Magánjog Vázlata.* I. rész. 4., átdolgozott kiadás. Budapest, 1933.
- SZLADITS KÁROLY: *Magyar Magánjog.* Első kötet. *Általános rész. Személyi jog.* Budapest, 1941.
- VON BAR – CLIVE – SCHULTE-NÖLKE ET AL.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR, interim outline edition).* München, 2008.
- WEISS EMILIA: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban.* Budapest, 1968.
- WINKEL, LARENS C.: *Error iuris nocet: Rechtsirrtum als Problem der Rechtsordnung.* Zutphen (Holland), 1985.
- WOLF, JOSEPH GEORG: *Error im Römischen Vertragsrecht.* Köln–Graz, 1961.
- WUNNER, SWEN ERIK: *Contractus – sein Wortgebrauch und Willensgehalt im klassischen Römischen Recht.* Köln–Graz, 1964.
- ZIMMERMANN, REINHARD ed.: *Principles of European Contract Law.* Part III. 2003.
- ZIMMERMANN, REINHARD: *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Capetown–Wetton–Johannesburg, 1992.
- ZLINSZKY IMRE: *A magyar magánjog mai érvényében.* 7. kiadás. Kiegészítette és az általános részt átdolgozta: REINER JÁNOS. Budapest, 1899.
- ZWEIGERT, KONRAD – KÖTZ, HEIN: *Introduction to Comparative Law.* Oxford, 1992.